

Reprezentacija nasilja prema ženama u srpskoj štampi¹

Neda Necić²

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Srbija

doi: 10.5937/comman14-21060

Sažetak: Da bismo utvrdili kako štampani mediji izveštavaju o oblicima nasilja prema ženama, sprovedeno je istraživanje na korpusu od pet izdanja dnevnih novina: Kurir, Blic, Danas, Večernje novosti i Politika. Istraživanje urađeno metodom kvantitativno-kvalitativne analize sadržaja, kao komparativna analiza dva vremenska perioda. Prvi istraživački period je bio na dan 25. 11. 2017. godine, kada je Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama, a drugi je obuhvatao uzorak iz perioda od 19. 3. 2018. do 25. 3. 2018. godine. Utvrdili smo da novinarkenovinari ne posvećuju dovoljno pažnje problemu nasilja prema ženama, kao i to da se prilikom izveštavanja ne pridržavaju normi koje su propisane Kodeksom novinara Srbije. Takođe, utvrdili smo da je medijska reprezentacija nasilja prema ženama strukturisana kroz prepoznatljive matrice izveštavanja koje su zasnovane na stereotipima i senzacionalističkom pristupu. Rezultati istraživanja u prvom periodu, na Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama, ukazuju na činjenicu da je borba protiv problema nasilja prema ženama samo deklarativna, jer čak i na dan koji je tome posvećen novinarkenovinari nisu dovoljno zainteresovani da pišu o tome, a u slučaju kada se piše, onda to nije prilagođeno ni adekvatno izveštavanje. Rezultati istraživanja u drugom, nasumično izabranom istraživačkom periodu, približno su isti rezultatima iz prvog perioda istraživanja.

Ključne reči: mediji, reprezentacija, nasilje, žene, stereotipi, senzacionalizam

¹ Rad potiče iz master rada „Izveštavanje štampanih medija o nasilju nad ženama“ koji je odbranjen na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu oktobra 2018. godine.

² Kontakt sa autorom: neda_necic994@hotmail.com.

1. Uvod

Položaj žena u društvu istorijski je određen nejednakim odnosom moći između pripadnika muškog i ženskog pola. Niz opšteprihvaćenih konstrukata, poput „slabijeg i jačeg” pola, koji insistira na dominaciji muškarca nad ženom u fizičkom (biološkom) smislu, prenosi se na druge kategorije društvenog života. Jedna od manifestacija muške dominacije i diskriminacije jeste i nasilje prema ženama, koje predstavlja jedan od značajnih društvenih mehanizama kojima se žene drže u potlačenom položaju. Od nastanka sveta do danas, možemo uočiti nasilje kao jedan od vidova interakcije kod svih živih bića. Iako se različito ispoljava kod svakog, ono je po suštini isto. Ima iste ciljeve bez obzira na oblik ispoljavanja, brutalnost kojom se sprovodi ili nameru koja se krije iza njega. „U mnogim kulturama nasilje je način na koji muškarci obezbeđuju da budu uključeni u muške grupe, odnosno putem nasilja se obezbeđuje svojevrsna inicijacija. Muškarci najčešće i nemaju mnogo izbora, s obzrom na to da je „ne biti muškarac“ nešto što automatski podrazumeva drugorazredni status. Zato oni na nivou svakodnevice stalno iznova da potvrđuju da su *muškarci*, kako ne bi upali u kategorije koje su kulturno i društveno označene kao *inferiorne*. Tako, nasilje prema ženama, u najširem smislu, uključujući i mizoginiju, predstavlja sredstvo izgradnje muških identiteta“ (Blagojević, 2013: 102).

Mediji igraju važnu ulogu u konstruisanju odnosa prema nasilju, kultivisanju okolnosti u kojima se nasilje toleriše ili ne i u kojima se njegovi obrasci obnavljaju ili osuđuju. Dugo se raspravlja o uticaju koji mediji imaju na auditorijum. Bez obzira na različite stavove, ne može se poreći da mediji ostvaruju određeni uticaj na auditorijum. Na osnovu informacija i predstava koje nam plasiraju svakodnevno, utiču na naš doživljaj sveta koji ne možemo spoznati neposredno.

Vladajuće predstave o poimanju žena i muškaraca, kao i o njihovim rodnim ulogama, umnogome zavise od medijskog reprezentovanja.

„Reprezentovanje je glavni medijski posao. To je proces kojim se proizvode i razmenjuju značenja unutar jedne kulture. U osnovi mu je povezivanje ‘stvari’, pojmova i znakova u smislene celine, ‘korišćenje jezika da se kaže nešto smisljeno o svetu ili da se svet smisljeno predstavi drugim ljudima’. Čak i kada tvrde da ‘predstavljaju’, mediji u stvari ‘prikazuju’ stvarnost – predstavljaju je u odsustvu” (Milivojević, 2004: 13).

Reprezentacija se u radu shvata pre svega kao konstrukcija. „Termin naglašava da slike i tekstovi nisu nikakva ogledala sveta, puki odrazi svojih izvora. Reprezentacijom se naglašava da je nešto preoblikovano, kodirano teorijskim, tekstualnim ili likovnim terminima, nešto posve različito od svog društvenog postojanja“ (Barker, 2003: 1). Dakle, pojam reprezentacije se razlikuje od pojma prezentacije ili reflektovanja. Reprezentacija podrazumeva selekciju i oblikovanje, konstruisanje značenja.

Na osnovu predstava koje nam plasiraju gradimo i sliku o problemu nasilja prema ženama. Načinom izveštavanja novinarkе i novinari utiču na svest o tome da nasilje prema ženama nije lični problem žena koje ga preživljavaju, nego je problem zajednice u kojoj se dešava i koji zajednica treba da rešava. Takav medijski pristup u osnovi održava *status quo*, obnavlja utisak da se ništa ne može promeniti i na taj način žrtvama nasilja se šalje poruka da su prepuštene same sebi, a počiniocima da neće biti procesuirani i kažnjeni.

„Tamna brojka“ nasilja prema ženama potvrđuje da je broj prijavljenih i zabeleženih slučajeva svih oblika nasilja značajno niži od stvarnog broja. Istovremeno, podatak o spremnosti žena sa iskustvom nasilja da potraže pomoć od državnih institucija (tek 10 posto) ukazuje na to da još uvek nije razvijen delotvoran i efikasan sistem zaštite, te da se prijavama nasilja prema ženama ne prilazi s dužnom pažnjom“ (Ignjatović, 2016: 6).

Takva novinarska praksa podilazi dominantnoj patrijarhalnoj kulturi u kojoj se žene potiskuju iz javnog prostora, a mediji tome doprinose tako što pomažu njihovo isključivanje, neadekvatno ili stereotipno prikazivanje i čak normalizuju nasilje.

„Pošto je ‘stvarnost’ koju uzimaju u obradu raznovrsna i potencijalno višeznačna, mediji ‘tipifikuju’ predstave kojima operišu. Dok se nose sa mnoštvom različitosti, moraju da prepoznaju ‘opšte’ u raznovrsnosti pojavnog. Kako u tom procesu nužno i pojednostavljaju, mediji vrlo lako umesto ‘tipova’ nude ‘stereotipe’. Mediji grade i utvrđuju ovu nejednakost mnogim simboličkim postupcima, od ignorisanja do raznih vrsta neodgovarajućeg predstavljanja” (Milivojević, 2004: 13).

Drugačiji pristup u medijskom radu je onaj kojim se otvara prostor za razgovor o nasilju kao o društvenom problemu. To mediji čine kada ukazuju na njegove uzroke, kada kontekstualizuju i jasno osuđuju svaki oblik nasilja, kada

pozivaju na odgovornost počiniocice i institucije nadležne za zaštitu od nasilja, odnosno, kada obezbeđuju podršku javnosti da vrši pritisak na donosiocice odluka da to omoguće. Takvim izveštavanjem novinarke i novinari poštuju kodeks svoje profesije i uvažavaju dostojanstvo ličnosti o kojima pišu. Uz to pružaju podršku ženama da izađu iz nasilja.

Svaki medij ima tri osnovne uloge u društvu: da informiše, edukuje i zabavi. Međutim, zbog nemogućnosti da pojmi sve što se oko njega nalazi neposrednim putem, čovek se oslanja na medije i prilikom upoznavanja sveta oko sebe. Medij je taj koji stvara sliku o svetu. Da bi svaku pojavu ili događaj približili što većem broju ljudi, mediji se u izveštavanju koriste stereotipima. Kada se o stvarima kao što je nasilje prema ženama izveštava kroz stereotipne predstave, to može imati štetne posledice. Umesto da rade na otklanjanju rodno zasnovanih stereotipa, mediji ih potvrđuju i pojačavaju.

2. Teorijski okvir istraživanja

Partnerski odnosi, zanemarljivo da li je reč o braku ili vanbračnoj zajednici, jesu jedan od najsloženijih i najintimnijih ljudskih odnosa koji zahtevaju prilagođavanje, razumevanje, prolazak kroz različite periode i različite faze. Prilagođavanja i razumevanja čini se da više da nema, a krizni periodi i faze se završavaju nasiljem. Naglašavanjem i čestom upotrebom termina „nasilje u porodici”, „nasilje u partnerskim odnosima” ili „rodno zasnovano nasilje” prikriva se podatak o tome ko su najčešće žrtve takvog nasilja, kao i to da su žene žrtve u značajno većem procentu.

Tanja Ignjatović u knjizi „Vodič za novinar/ke – nasilje u porodici” navodi šest oblika nasilja u porodici: „fizičko nasilje, seksualno nasilje, psihičko (mentalno, emotivno), proganjanje, ekonomsko nasilje i duhovno nasilje (specifičan vid psihičkog nasilja) (Ignjatović, 2016: 8).

Osim ovih vrsta nasilja, postoji i rodno zasnovano nasilje. Pojam rodno zasnovanog nasilja se najčešće izjednačava sa nasiljem prema ženama, proizvod je postojanja rodne nejednakosti i to je tip nasilja koje društvo toleriše više od ostalih vidova nasilja.

„Rodno zasnovano nasilje nastaje kao izraz dominacije jednog pola nad drugim i najčešće se izjednačava sa nasiljem prema ženama jer ih nesrazmerno više pogađa nego muškarce. Ono se dešava ženama zato što su žene,

ne zbog bilo kog drugog ličnog svojstva. Takođe, društvo ga obično više toleriše od drugih vidova nasilja” (Ignjatović, 2016: 8).

Izrazi „nasilje prema ženama” i „rodno zasnovano nasilje” odnose se na širok spektar zlostavljanja kojima su žene izložene, a koja potiču od rodne nejednakosti i potčinjenog društvenog položaja koji žene imaju u odnosu na muškarce. “Jedan od najvažnijih mehanizama kulture jesu stereotipna shvatanja o karakteristikama muškog i ženskog pola, koja stvaraju dve različite društveno legitimisane ideologije – ideologiju muškog pola (muškarci su: racionalni, agresivni, mudri, ambiciozni, i dr.) i ideologiju ženskog pola (žene su: emocionalne, labilne, lukave, slabe, i dr.), ili, ideologiju dominacije i ideologiju subordinacije” (Wisniewski & Kunst, 1988: 471 – 472).

Oblici i manifestacije rodno zasnovanog nasilja su: nasilje koje se događa u porodici/domaćinstvu, nasilje koje se događa u zajednici, nasilje učinjeno ili odobreno od strane države ili njenih predstavnika/službenika, kao i kršenje ljudskih prava u situacijama ratnog konflikta (Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara država članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum sa objašnjenjima). Prema Preporuci Rec(2002)5 Komiteta, zemlje članice bi trebalo da: dozvole pristup opštoj javnosti adekvatnim informacijama koje se tiču različitih tipova nasilja i njihovih posledica po žrtve; mobilišu javno mišljenje kroz organizaciju ili podršku konferencija i informativnih kampanja kako bi društvo bilo svesno problema i njegovih razarajućih efekata na žrtve i društvo uopšte, kako bi moglo otvoreno raspravljati o problemu nasilja prema ženama, bez predrasuda. (Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara država članicama o zaštiti žena od nasilja oblici i Memorandum sa objašnjenjima). Zemlje članice bi, takođe, trebalo da: podstiču medije da promovišu nestereotipni imidž žena i muškaraca koji se temelji na poštovanju ljudskog bića i ljudskog digniteta, da izbegavaju programe koji povezuju nasilje sa seksom, koliko god je to moguće, ovi kriteriji bi se takođe trebalo da uzmu u obzir i područje novih informativnih tehnologija (čl. 17); podstiču medije da učestvuju u informativnim kampanjama kako bi osvestili javnost o nasilju prema ženama (čl. 18); podstiču organizovanje treninga kako bi informisali profesionalce iz medija i upozorili ih na moguće posledice programa koji asociraju nasilje i seks (čl. 19); podstiču usvajanje i primenu kodeksa za profesionalce iz medija koji bi uzeo u obzir problem nasilja prema ženama, kao i da podstiču uključivanje aktivnosti koje se odnose na problem nasilja prema ženama i seksizam u programe organizacija koje prate rad medija

(čl. 20) (Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara država članicama o zaštiti žena od nasilja oblici i Memorandum sa objašnjenjima).

Republika Srbija je, u skladu sa svojim opredeljenjem da je borba protiv nasilja prema ženama jedan od prioriteta državne politike, preuzela obaveze u ovoj oblasti usvajanjem i potpisivanjem međunarodnih dokumenata: Deklaracije o eliminaciji nasilja prema ženama, UN 1993. (CEDAW) i Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja prema ženama i nasilja u porodici (2011), kao i primenom drugih dokumenata koji su na globalnom nivou ustanovljeni kao smernice i strategije kada je reč o zaštiti žena žrtava porodičnog i drugih oblika nasilja (Stepanov, 2014).

Prema Deklaraciji Ujedinjenih nacija, Rodno zasnovano nasilje je svako delo nasilja na rodnoj ili polnoj osnovi koje ima ili može imati za posledicu fizičku, seksualnu ili psihološku povredu ili patnju, uključujući pretnje takvim delima, prisiljavanje ili oduzimanje slobode, bez obzira na to da li se nasilje događa u javnom ili u privatnom životu (UN Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama, 1993).

Komitet za eliminisanje diskriminacije žena navodi da diskriminacija protiv žena uključuje rodno zasnovano nasilje, to jest, nasilje koje je usmereno protiv neke žene zato što je ona žena, ili koje nesrazmerno utiče na žene i kao takvo jeste kršenje njihovih ljudskih prava. Komitet potvrđuje da su ženske nevladine organizacije stvorile prioritet ukidanja rodno zasnovanog nasilja. Uprkos tim naprecima, rodno zasnovano nasilje prema ženama, bilo da ga je počinila Država, međuvladine organizacije ili akteri koji ne pripadaju državi, ostaje prodorno u svim zemljama sveta, uz visoke stepene nekažnjavanja. Ono se pojavljuje u izvesnom kontinuitetu višestrukih, međupovezanih i stalno ponavljajućih oblika. Komitet smatra da je rodno zasnovano nasilje nad ženama jedno od temeljnih društvenih, političkih i ekonomskih sredstava kojima se stalno iznova nastavlja podređena pozicija žena uz poštovanje muškaraca i njihovih stereotipnih uloga. Tokom celog njegovog rada, Komitet je razjasnio da je to nasilje kritična prepreka postizanju suštinske jednakosti između žena i muškaraca, kao i uživanja od strane žena ljudskih prava i temeljnih sloboda sadržanih u Konvenciji (Komitet za eliminisanje diskriminacije žena, Opšta preporuka br. 35 o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19).

Najznačajniji međunarodni dokument na kojem se zasniva borba protiv nasilja prema ženama na svim nivoima i u svim oblastima je Konvencija Saveta

Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici, koju je i Srbija ratifikovala. U svrhu ove Konvencije, „nasilje prema ženama” označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do ili mogu da dovedu do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno, finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu (Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011). U Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, u članu 17, navodi se da se strane obavezuju da podstiču privatni sektor, sektor za informacione i komunikacione tehnologije i sredstva javnog informisanja za učesće u razradi i sprovođenju politika i uspostavljanja smernica i sopstvenih regulatornih standarda za sprečavanje nasilja prema ženama i veće poštovanje njihovog dostojanstva. U saradnji sa privatnim sektorom, strane razvijaju i promovišu sposobnosti kod dece, roditelja i vaspitača po pitanju rada u informacionokomunikacionom okruženju koje omogućava pristup degradirajućem sadržaju seksualne ili nasilne prirode i koji može biti štetan. Posredno, Konvencija Saveta Evrope pominje ulogu sredstava javnog informisanja u članu 14. i navodi da se strane obavezuju da preduzmu neophodne korake za uvođenje nastavnog materijala o pitanjima kao što su jednakosti žena i muškaraca, nesterotipnih rodni uloga, uzajamnog poštovanja, nenasilnog razrešenja sukoba u međuljudskim odnosima, rodno zasnovanog nasilja nad ženama i prava na lični integritet – u zvanično nastavno gradivo prilagođeno sposobnostima učenika na svim nivoima obrazovanja; strane se obavezuju da preduzmu sve neophodne korake i promovišu načela iz stava 1. ovog člana u neformalnim obrazovnim ustanovama, kao i u sportu, kulturnim i rekreativnim ustanovama i sredstvima javnog informisanja (Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011).

Postoje različite teorije koje objašnjavaju uzroke nasilja. Kao neke od tih teorija, Tanja Ignjatović nabroja psihološke, sociološke i feminističke teorije. Psihološke teorije nasilje posmatraju kao individualni problem, naglašavajući osobine ličnosti kao ključne uzroke nasilja. Iako psihološke karakteristike ili bolesti mogu uticati na nasilno ponašanje, one nisu ni najčešći, niti jedini uzrok nasilnog ponašanja. Sociološke teorije navode veći broj uzroka, potvrđujući da je nasilje u porodici proizvod društvenog sistema u kojem je nasilje tolerisano;

da je naučeno; da je nasilje odobreno, a u određenim aspektima i favorizovano ponašanje. Feminističke teorije ukazuju na to da je nasilje u porodici prisutno u svim vremenima i svim kulturama i ukazuju na činjenicu da je reč borbi za moć između unapred nejednakih. Društvena konstrukcija pola igra ključnu ulogu, a patrijarhat je najširi kontekst zloupotreba i diskriminacija unutar porodice. To proizvodi i održava nasilje u porodici preko strukturnog i ideološkog uticaja. Feministički pristup nasilju prema ženama u osnovi je ključnih međunarodnih dokumenata (Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope) i primenjivan je u različitim programima delovanja (Ignjatović, 2016). „Antrolozi Edvin i Širli Ardner (Edwin i Shirley Ardner) razvijaju „teoriju učutkane grupe“ i ističu da u jeziku današnje kulture postoji „inherentna pristrasnost“ prema muškom (rodu), odnosno da su muškarci istorijski stvarali značenja reči koja oslikavaju karakter i interese muškog roda, a žene bivale i ostale „učutkane“. Međutim, žene mnoge stvari gledaju i doživljavaju drugačije, svet posmatraju iz ženskog ugla. Ali, one ne mogu da izraze ta svoja mišljenja i osećanja zato što jezikom dominiraju muški izrazi; „muški jezik“ im sputava, ogranočava ili onemogućava misao. (Littlejohn, 1992: 241). „Radikalniju teoriju razvija i Džulija Penloup (Julia Penlope), tzv. teoriju „patrijarhalnog univerzuma diskursa“. Penloup postulira „univerzum diskursa“ kao skup jezičkih elemenata i konvencija neke kulture koji odražavaju način poimanja, i definiciju stvarnost. (Littlejohn, 1992: 243).

Rodna nejednakost je oduvek bila prisutna ali pravi „podstrek“ dobija uz pomoć medija. Promovišući ovaj problem, mediji utiču i na poimanje žena. Prikazivanje žena u medijima povezano je sa opštim statusom i položajem žena u društvu. S druge strane, načinom kojim se žene prikazuju utiče se na jačanje stereotipa i tradicionalne podele rada i uloga u društvu. Mediji u Srbiji, sa akcentom na štampane, kao da svemu tome daju svoj „blagoslov“ pa čak i svoj veliki, nesebični doprinos, pre svega senzacionalistički. Novinari se ne libe toga da žene prikazuju kao objekte, na uvredljiv i degradirajući način. Naime, novinari su dužni da izbegavaju fraze koje imaju šovinističke, seksističke ili na bilo koji drugi način diskriminatorne konotacije – na primer: „pripadnica lepšeg pola“, „pripadnik jačeg pola“ i tome slično. „Upravo zato što mediji imaju presudnu ulogu u formiranju javnog mnjenja, na njima je odgovornost i zadatak da kroz svoje izveštavanje zaštite žrtvu i nedvosmisleno poruče da je nasilje krivično delo i da mora biti kažnjivo“ – istakla je poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković za RTS.

„Ako mediji ovako pišu o tome, ako su mediji već osudili žrtvu, kako će meni neko verovati. Dakle, i ja ću biti kao ova žena iz članka optužena da sam izazvala nasilje ili da je problem u meni, tako da ih i to dodatno demotiviše. Isto tako mediji ovakvim izveštavanjem stvaraju atmosferu u društvu tako da okolina žrtve počinje da veruje da je ona izazvala nasilje, da je ona kriva, da nešto nije uredu sa njom te se samim tim smanjuje podrška koju ona može dobiti u svojoj okolini od članova porodice ili prijatelja“ (Lacmanović & Milanović, 2017).

Masovni mediji igraju bitnu ulogu u konstruisanju javnog mnjenja, a ono čega nije bilo u medijima nije se ni desilo. S obzirom na tako veliku ulogu i funkciju koji masovni mediji imaju, novinarke i novinari kao nosioci medijskih sadržaja bi trebalo da poštuju Kodeks svoje profesije, kao i to da se ne libe da osude bilo kakvu vrstu nasilja. To bi bilo etički i pošteno, ali stvarnost je drugačija. Živimo u vremenu gde se u svakoj sferi trči za profitom, a svaki cilj opravdava sredstva. Upravo ta trka za profitom i konkurencija podstiče novinarke i novinare da zarad prodaje krše etički kodeks i vređaju dostojanstvo žrtve. Svakodnevno se susrećemo i sa senzacionalističkim naslovnim stranama i tekstovima u kojima glavno mesto zauzimaju irelevantne informacije, i to samo sa ciljem povećanja prodaje. Umesto da mediji pokažu da nasilje u porodici nije izolovani slučaj kog se treba stideti, već tortura koju društvo ne sme da trpi, oni se ipak odlučuju za povećanje profita senzacionalističkim izveštavanjem. Kao posledica takvog senzacionalističkog izveštavanja javlja se dosta novinarskih grešaka.

„Medijski tekstovi su samim tim svojevrsni govor jedne kulture. To što slične poruke generišu veoma različiti mediji, upućuje na postojanje dominantne politike predstavljanja koja je u skladu sa važećim kultunim obrascima. Pojedinačnim porukama značenja se umnožavaju i pojačavaju, formiraju interpretativne okvire u kojima se nove poruke kasnije lakše tumače i razumeju. Na njima se gradi zajedničko razumevanje sveta i kolektivni osećaj zajedništva. Korišćenjem ovih obrazaca mediji pažljivo kultiviraju i poželjne predstave o rodnom identitetu i ulogama. Od simboličkog isključivanja do “getoizacije” ženskih iskustava i interesovanja svi oni imaju zajednički produkt – simboličku rodnu ravnopravnost” (Milivojević, 2004: 44).

Ono što srpskoj medijskoj sferi posebno izaziva negativne posledice jeste relativizacija nasilja prema ženama. Naime, problematizacija i navodi iz života žrtve, atributi poput „ljubavnica”, „prostitutka”, „sklonost alkoholu” etiketiraju žrtvu i time sugerišu opravdanost nasilja, čime se relativizuje krivica i odgovornost nasilnika (prema: Višnjic, 2012: 143). Primetan je i specifičan frazeološki diskurs „pretukao je bez ikakvog razloga”, čime se upućuje da postoje situacije u kojima bi nasilje bilo opravdano, odnosno da je društveno prihvatljivo vršiti nasilje nad ženom ukoliko za to postoji razlog. Među razlozima za neprijavlivanje nasilja kom su izložene od svojih supruga ili partnera žene u Srbiji često navode i način na koji mediji govore o njihovoj poziciji, proizlazi iz istraživanja „Kako vas žene čitaju“ nevladinog Autonomnog ženskog centra. Asistentkinja na mreži Žene protiv nasilja iz Autonomnog ženskog centra Vedrana Lacmanović ističe da je nasilnik predstavljen kao divan čovek i uzoran komšija, dok se žrtva predstavlja kao neko ko je izazvao nasilje ili svojim ponašanjem ili svojim izgledom. Prevencija nasilja, osim zvaničnih institucija i nevladinih organizacija sa ciljem osnaživanja civilnog društva, zadatak je i svakog medija u demokratskom društvu (Lacmanović, Milanović, 2017). Uopšteno govoreći, nema psihološkog profila nasilnika.

„Muškarci koji čine nasilje prema ženama potiču iz svih društvenih, ekonomskih i obrazovnih slojeva. Oni mogu biti popularni, uspešni u svojim profesijama, angažovani u zajednici, ili pak gubitnici. Mogu biti blagi, čak plašljivi, zbog čega je teško poverovati da su u stanju da učine nasilje prema partnerki, ali i bučne i agresivne osobe. Ipak, nasilnog muškarca je moguće prepoznati po nametanju kontrole, uveravanju da ima pravo, on ne poštuje i manipulativan je. Zajednički imenitelj njegovog ponašanje je stav o vlasništvu” (Ignjatović, 2016: 20).

Prevencija nasilja, osim zvaničnih institucija i nevladinih organizacija sa ciljem osnaživanja civilnog društva, zadatak je i svakog medija u demokratskom društvu. „Nije dovoljno da nasilje nad ženama dobije prostor u medijima, već da se o nasilju izveštava bez stereotipnog i senzacionalističkog pristupa, koji bi mogao imati negativne efekte, diskvalifikaciju i sekundarnu viktimizaciju žrtve” (Višnjic, 2012: 144).

Vrlo je bitno da mediji od početka do kraja prate priču i izveštavaju da li je nasilnik kažnjen ili nije, što se retko dešava u medijima u Srbiji. Potrebno je govoriti i o tome na koji način su institucije postupale u ovoj situaciji. Ukoliko

mediji pišu o ženama koje imaju iskustva sa nasiljem to uvek moraju da budu žene koje su izašle iz traume. Umesto toga novinski tekstovi i televizijski prilozi preplavljeni su pričama ispunjenim brutalnošću, dok je malo ili uopšte nema primera dobre prakse, prikazivanje iskustava žena koje su uspele da prežive torturu, da bi kasnije nastavile da vode normalan život, ističe Sanja Petrović iz Autonomnog ženskog centra za Radio Slobodna Evropa.

Iz teoretskog ugla zakoni i norme postoje, međutim dovodi se u pitanje u kojoj meri se oni sprovode i primenjuju. Na osnovu čitanja štampanih medija može se zaključiti da se temi ne pristupa iz odgovarajućeg ugla, pre svega. Načinom kojim zaposleni u medijima pišu o datoj temi se ne vodi suzbijanju datog problema, ni jedna žena žrtva neće smeti da prijavi nasilje jer postoji mogućnost da se i ona, kao i prethodne, nađe na naslovnoj strani u senzacionalističkom duhu.

„Društveno ustanovljene norme i vrednosti imaju značaj samo ukoliko su prihvaćene i poštovane od pripadnika društva, što je slučaj i sa profesionalnim medijskim standardima i etičkim principima. Pridržavanje smernica definisanih kodeksom novinarske profesije zahteva se od novinara i urednika i celokupnih medijskih organizacija koje stoje iza javno izgovorene reči” (Malešević, 2018: 31).

Kada je u pitanju zakonska regulativa u Srbiji relevantna za izveštavanje o ovoj temi, novinarka i novinari mogu da se oslone na dve grupe propisa. Sa jedne strane to su dokumenti kojima se reguliše suzbijanje i sprečavanje muškog nasilja prema ženama, a koji sadrže i odrednice koje se odnose na medijsko izveštavanje o ovoj temi ili se na njega mogu primeniti, a drugu stranu čini set medijskih zakona, dokumenata kojima se reguliše profesionalno izveštavanje.

„U prvoj grupi su odredbe koje su sadržane u Krivičnom zakoniku, Porođičnom zakonu, Zakonu o javnom redu i miru, Zakonom o prekršajima i Zakon u sprečavanju nasilja u porodici. Drugu grupu čine Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o elektronskim medijima, Krivični zakonik, Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o ravnopravnosti polova“ (Lacmanović & Milanović, 2017: 14).

3. Metodološki okvir

Medijska reprezentacija nasilja prema ženama u društvima u kojima se desila postsocijalistička transformacija uglavnom je strukturirana kroz prepoznatljive matrice izveštavanja zasnovane na stereotipima, vankontekstualnom i senzacionalističkom izveštavanju. Time se nasilje prema ženama najčešće relativizuje i banalizuje. Autorka u radu istražuje sve oblike nasilja prema ženama, ali s obzirom na komunikološke ciljeve rada u fokusu analize izdvaja medijsku sliku. Cilj istraživanja je utvrditi stepen prisutnosti svake vrste nasilja prema ženama u štampanim medijima, kao i stepen poštovanja normi propisanih Kodeksom novinara Srbije prilikom izveštavanja o problemu nasilja prema ženama.

Kao osnovni metod korišćena je kvantitativno-kvalitativna analiza sadržaja, a jedinica analize bio je pojedinačni tekst. Metoda analize sadržaja primenjuje se kako bi se utvrdile, opisale i kvantifikovale karakteristike neke poruke (Krippendorf, 1980; Weber, 1990; Neuendorf, 2002). U analizi sadržaja naglasak je na površinskim karakteristikama poruka koje imaju veći stepen stabilnosti, stoga su pri analizi sadržaja važni pouzdanost (stabilnost, ponovljivosti, tačnost) i validnost (Krippendorf prema Kleut & Mišljenović, 2016). Da bi se ovi zahtevi ispunili, u analizi sadržaja primenjuje se relativno ustaljeni istraživački postupak koji najčešće obuhvata: „1) formulisanje istraživačkih pitanja (ili hipoteza), 2) teorijsku konceptualizaciju i operacionalizaciju koncepata u formi kodne šeme koja omogućava da se karakteristike teksta transformišu u opšte kategorije, 3) formulisanje kriterijumima za odabir medijskih sadržaja (jedinica analize), 4) kodiranje i 5) analizu rezultata“ (Neuendorf prema Kleut & Mišljenović, 2016: 13).

Instrument analize bio je kodni list, koji je formiran u skladu sa ciljevima istraživanja. Njegovi elementi su: ukupan broj tekstova, zastupljenost na naslovnoj strani, rubrika, žanr, opremljenost teksta ilustracijom, autor teksta, odstupanje od normi propisanih Kodeksom novinara Srbije, kao i kontekst u kome je tekst napisan. Kategorija ukupnog broja tekstova imala je ulogu da otkrije kvantitet tekstova u analiziranoj štampi, odnosno koliko su novinari bili zainteresovani da se bave tim problemom. Kategorija prisutnosti teksta na naslovnoj strani ukazala nam je na to koliko novinari pridaju značaj datoj temi. Ilustracije služe da potkrepe i daju bolji uvid u tekst. Kategorija Rubrike nam je pomogla da utvrdimo da li se problemu pristupa kao pojedinačnom slučaju ili društvenom problemu koji zahteva sistematski odgovor. Kakvim žanrom je

napisan tekst ukazuje na to da li se problemu pristupa analitički ili faktografski. Kontekst u kojem su objave pisane ima ulogu da prikaže da li je problem nasilja prema ženama prikazan na pozitivan, negativan ili neutralan način. Tačnije, da li se problemu nasilja prema ženama pristupalo u pozitivnom, negativnom ili neutralnom kontekstu. Pozitivan kontekst podrazumeva da novinari prilikom pisanja akcenat stave na nasilnika i njegovo ponašanje, a ne na žrtvu. Takvim načinom pisanja podstiče se prevencija nasilja prema ženama i žene se ohrabruju da prijave nasilje jer stavljanjem akcenta na žrtvu, ona trpi nasilje po drugi put. Upravo zbog takvog nekorektnog izveštavanja o nasilju prema ženama žene se ne ohrabruju da prijave nasilje jer bivaju ponovo izložene nasilju.

Kada je u pitanju odstupanje normi propisanih Kodeksom novinara Srbije, u ovom istraživanju formiran je i vodič za uzorkovanje tekstova sa dodatnim kriterijumima i pojašnjenjima. U načelu, pojedinačni tekst je uključen u analizu ako se u njemu:

- krši privatnosti pojedinca tj. ako se žrtva učini prepoznatljivom bilo direktnim navođenjem imena ili indirektnim razotkrivanjem identiteta (slika, adresa, zaposlenje i sl.). Bez obzira na to što je žrtva preminula i bez obzira na to što je o njoj već pisano, žrtva mora biti anonimna. Ako žrtva nije anonimna, tekst se uključuju u analizu.
- krše odredbe Kodeksa o odgovornosti novinara – ukoliko se krši pretpostavka nevinosti tj. ako se neko oglasi učinioцем kažnjivog dela, krivim ili odgovornim pre pravnosnažnosti odluke suda.
- krše odredbe Kodeksa o u pogledu istinitost izveštavanja tj. tekst se uključuje u analizu ukoliko novinar ne pravi jasnu razliku između činjenica koje prenosi, pretpostavki i nagađanja, i ukoliko nije naveden nijedan imenovani sagovornik ili izvor informacija.

Istraživanje je obavljeno na korpusu od pet izdanja dnevnih štampanih novina u Srbiji. Opredelili smo se za štampu različitog karaktera, i to: dvoje ozbiljnih novina – *Politka* i *Danas*, dva polutabloida – *Blic* i *Vječernje novosti*, i jedan tabloid – *Kurir*. Istraživanje je sprovedeno u dva vremenska perioda: prvi istraživački period je bio na dan 25. novembra 2017. godine, kada je i Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama, a drugi je obuhvatao uzorak iz perioda od 19. marta 2018. do 25. marta 2018. godine.

Drugi istraživački period, koji je obuhvatao dane od 19. marta 2018. godine do 25. marta 2018. godine, odabrali smo nasumično sa ciljem da utvrdimo da li postoji razlika u izveštavanju u poređenju sa prvim periodom kada je Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama i time utvrdimo da li novinari posvećuju dovoljno pažnje nasilju prema ženama, kao i da utvrdimo da li primenjuju i poštuju etičke standarde prilikom izveštavanja.

4. Rezultati istraživanja

4.1. Izveštavanje medija na Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama

U prvom istraživačkom periodu, koji je obuhvatao objavljene tekstove na dan 25. novembra 2017. godine, kada je i Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama, bilo je ukupno 12 objava: u Kuriru je bilo 6 objava, u Blicu 3, u Večernjim novostima 2, u Politici 1 objava, dok se štampano izdanje lista Danas nije bavilo ovom tematikom. Procentualno prikazano u Kuriru je bilo 50% objava, zatim u Blicu 25%, u Večernjim novostima 17%, dok je u politici bilo svega 8% objava. Rezultati kvalitativne analize ukazuju na sledeće rezultate: 8 objava je bilo napisano negativnim kontekstom, 4 objava je bilo napisano pozitivnim, dok objava sa neutralnim kontekstom nije bilo. Takođe procentualno prikazano 67% objava bilo napisano u negativnom kontekstu a 33% u pozitivnom. Jedan od primera loše prakse je vest sa nadnaslovom „Nasilje u porodici u Sremskoj Mitrovici” i naslovom “Vređao ženu i isterao je iz kuće”. Nadnaslov i naslov ne odgovaraju samom tekstu, jer je u tekstu reč pre svega o psihološkom nasilju: „On je, kako se sumnja, vređao i pretio supruzi i isterao je iz kuće”. Sa druge strane, nju postavlja u poziciju žrtve i „ne dozvoljava” joj da iz toga izađe. Ona je zarobljena u toj ulozi, što dodatno traumatizuje žrtve i obeshrabruje ih od prijavljivanja i izlaska i iz nasilja. Dolazimo do zaključka da mediji o ovom problemu na Svetski dan borbe protiv nasilja ne obraćaju dovoljno pažnje što potvrđuju i brojke. Dominacija negativnog konteksta objava takođe potvrđuje loš i neadekvatan pristup datom problemu.

Kada je u pitanju zastupljenost na naslovnoj strani, samo dve objave su zavedile to mesto od ukupnih 12. Ovaj rezultat i nije toliko poražavajući ukoliko uzmemo u obzir da su novinarke i novinari skloni senzacionalističkom izvešta-

vanju, pa tako i kreiranju objava koje su na naslovnoj strani. Od ukupnih 12 objava 11 objava je pratila ilustracija. Ovaj rezultat možda i nije loš, ali uzmimo u obzir da je od ukupnog broja objava 50% objava sa negativnim kontekstom, što se automatski prenosi i na ilustracije koje prate taj tekst.

Kada je u pitanju zastupljenost na naslovnoj strani, samo dve objave su zavedile to mesto od ukupnih 12. Ovaj rezultat i nije toliko poražavajući ukoliko uzmemo u obzir da su novinarke i novinari skloni senzacionalističkom izveštavanju, pa tako i kreiranju objava koje su na naslovnoj strani. Od ukupnih 12 objava 11 objava je pratila ilustracija. Ovaj rezultat možda i nije loš, ali uzmimo u obzir da je od ukupnog broja objava 50% objava sa negativnim kontekstom, što se automatski prenosi i na ilustracije koje prate taj tekst.

Jedan od najrelevantnijih kriterijuma u oba istraživačka perioda je bio kriterijum koji opisuje da li postoji i u kojoj meri postoji novinarsko odstupanje i nepoštovanje normi koje su propisane Kodeksom novinara Srbije. Taj kriterijum nam ukazuje da li novinari profesionalno objavljuju svoj posao i da li poštuju i primenjuju najviše etičke standarde. Činjenicu da su novinari skloni neetičkom izveštavanju potvrđujemo rezultatima koje smo dobili, a to je da kršenje normi propisanih Kodeksom novinara Srbije (12) jednako ukupnom broju objava (12). Novinarke/novinari nisu obraćali pažnju na poštovanje privatnosti pet puta, odgovornost novinara je dovedena u pitanje 4 puta, a istinitost izveštavanja tri puta. Nažalost, i na Svetski dan borbe protiv nasilja nad ženama najviše objava je bilo u rubrici Hronika (7), u Društvu dve objave, a u Svetu, Starsu i Kulturi po jedna objava. Rezultat analize žanra u kojem se pisalo govori i potvrđuje da se analitički ne pristupa datom problemu, jer se najviše pisalo činjeničnim žanrom vesti pet puta, a ostali žarovi su bili intervju (4), izveštaj (2) i hibrid (1).

Najupečatljiviji primer dobre prakse i dobrog, pravilnog novinarskog pristupa jeste tekst nepoznatog autora Večernjih novosti sa nadnaslovom „Uma Turman uputila poruku Harviju Vajnštajnu“ koji prati naslov „Ne zaslužuješ metak“. Posredstvom društvenih mreža ga je javno prozvala čestitavši svima Dan Zahvalnosti, osim njemu, zbog njegovog neprikladnog seksualnog ponašanja. Ovakav tekst je pozitivan iz više razloga. Činjenica je da tekst, proizvod, usluga dobijaju na verodostojnosti ukoliko o njima govore javne ličnosti, što važi i za ovaj tekst. Žene žrtve nasilja će nakon čitanja ovog teksta biti ohrabrene da prijave i izađu iz nasilja jer se u njemu govori kako je žena žrtva izašla iz

nasilja. Sa druge strane, to je javna ličnost o kojoj se piše, čime tekst dobija na verodostojnosti.

Još jedan od pozitivnih primera ovom istraživačkom periodu bio je primer komentara u Blicu autorke Bebe Bojović. Ona govori „Neka borba bude neprestana“, čime direktno poziva žene žrtve nasilja da prijave nasilje, ali i osvešćuje narod ukazujući na to da „...nije normalno da vas neko ošamari zbog toga što se ručak ohladio“. Napominje da „Oštrij zakon može nešto sprečiti, ali ga jedino MI možemo zaustaviti“.

Globalna zabrinutost i borba protiv problema nasilja prema ženama čini se da je samo deklarativna, jer čak i na sam dan posvećen borbi protiv nasilja prema ženama novinarke i novinari nisu toliko zainteresovani da pišu o tome.

4.2. Medijsko izveštavanje o nasilju u drugom istraživačkom periodu

U drugom periodu bilo je ukupno 55 objava: u Blicu je bilo 17 objava, u Kuriru 15, u Večernjim novostima 14, u listu Danas pet i u Politici četiri objave. Procentualno prikazano, u Blicu je bilo 31% objava, zatim u Kuriru 27%, u Večernjim novostima 26%, u listu Danas 9% i u Politici 7% objava. Rezultati kvalitativne analize ukazuju na sledeće rezultate: 26 objava je bilo napisano u negativnom kontekstu tačnije žena je prikazana kao žrtva i ne dozvoljava joj je da izađe iz te uloge; 9 objava je bilo napisano pozitivnim kontekstom tj. novinari su prilikom pisanja više pažnje posvetili nasilniku i njegovom ponašanju. Takvim pisanjem koje možemo okarakterisati kao ispravno, jer takvim načinom pisanja podstiče se prevencija nasilja prema ženama i žene se ohrabruju da prijave nasilje. Objava sa neutralnim kontekstom je bilo 10. Procentualno prikazano 47% objava sa negativnim kontekstom, 35% objava sa pozitivnim i objava sa neutralnim kontekstom bilo je 18%. U ovom periodu je evidentno bilo više objava, s obzirom na to da je i period istraživanja bio duži. Dominacija negativnog konteksta objava takođe potvrđuje loš i neadekvatan pristup datom problemu.

Kada je u pitanju zastupljenost na naslovnoj strani, samo devet objava su zavredile to mesto od ukupnih 55. Slična situacija kao i u prethodnom periodu što potvrđuju brojke, shodno tome ovaj rezultat i nije toliko poražavajući ukoliko uzmemo u obzir senzacionalistički pristup izveštavanju o datom problemu. Od ukupnih 55 objava 41 objavu je pratila ilustracija. Ovaj rezultat naizgled

možda i nije loš, ali uzmimo u obzir da je od ukupnog broja objava 47% sa negativnim kontekstom, što se automatski prenosi i na ilustracije koje prate tekst.

Činjenicu da su novinarke i novinari skloni neetičkom izveštavanju potvrđujemo i ovim rezultatima koje smo dobili. Rezultate smo dobili na osnovu kriterijuma koji opisuje da li postoji i u kojoj meri novinarsko odstupanje i nepoštovanje normi koje su propisane Kodeksom novinara Srbije. Odnos rezultata u ovom periodu se u potpunosti podudara sa odnosom rezultata iz prvog perioda. Naime, kršenje normi propisanih Kodeksom novinara Srbije (55) je i ovog puta jednako ukupnom broju objava (55). Novinarke/novinari nisu obraćali pažnju na svoju odgovornost 21 put, istinitost izveštavanja je dovedena u pitanje u 19 slučajeva, a poštovanje privatnost u 15 slučajeva. Primer nepoštovanja privatnosti nalazimo u Politici: „Sedam sati saslušanja zbog seksualnog uznemiravanja”. Naime, u tekstu su otkrivena imena devojaka koja su bile žrtve seksualnog uznemiravanja. Primer kršenja prava na privatnost nalazimo u Večernjim novostima: „Za ubistvo 30 godina”, gde je takođe punim imenom i prezimenom otkriven identitet žrtve. Rubrika u kojoj je ubedljivo bilo najviše objava je i ovog puta Hronika (35). U rubrici Društvo bilo je 6 objava, u Aktuelno 3, u Svetu 2, a u rubrikama Regioni, Zabava, Tema dana, Srbija, Globus, Dijalog, Planeta, Politika, Kultura po jedna objava. Ovakvi rezultati potvrđuju da se ni prevenciji nasilja prema ženama ne posvećuje pažnja.

Rezultat žanra kojim se pisalo nam potvrđuje i ovog puta da se analitički ne pristupa datom problemu, jer se najviše pisalo činjeničnim žanrom vest 21 put, a ostali žarovi su bili hibrid (12), izveštaj (10), intervju (6), članak (4) i komentar (2).

Najupečatljiviji primeri loše prakse izveštavanja u ovom istraživačkom periodu najviše se zasnivaju na senzacionalističkim naslovima, irelevantnim informacijama i relativizaciji nasilja. Relativizaciju nasilja uočavamo u sledećim naslovima: „Tužilaštvo mora da utvrdi kome je Jelena slala sms“ (Večernje novosti, 22.03.2018., autor Z.U.), „Osuđen na 30 godina jer je pijan ubio bivšu ženu“ (Blic, 23.03.2018., autor M. Stanić), „Zoran bio Jelenu zbog sms poruka?“ (Kurir, 23.03.2018. autor Jelena Spasić). U objavi u Kuriru na dan 23.03.2018. se govori o ljubomori kao motivu. „...i sam je govorio da je bio ljubomoran. Zbog sumnje da se švalera sa magacionerom i vlasnikom pekare, od poslodavca je tražio da Jasmini da otkaz“. Ova objava počinje naslovom kojim se govorio o ubistvu: „Iskaspio ženu nožem u pekari, dobio 30 godina“. Ovo

je takođe primer loše prakse, jer dobro je da, ako mediji već pišu o ljubomori kao motivu, to uvek stave u širi kontekst – ljubomora jeste jedan od pokazatelja visokog rizika. Kroz ove primere svakako se dovodi u pitanje istinitost izveštavanja i odgovornost novinara. Primer kršenja poštovanja privatnosti i kršenja pravila o zaštiti identiteta, uključujući i identitet maloletne devojčice (Jelenina ćerka, Kurir, 23.03.2018. autor Jelena Spasić) može se uočiti u sadržini svih gore navedenih objava. Naime, u objavi u Kuriru 23.03.2018. o ubistvu Jelene najavljuje se saslušanje njene maloletne ćerke: „Uskoro saslušanje. Jana svedoči o ubistu majke.“ Najvažnije jeste to da mediji bi trebalo da izbegavaju da pišu o slučajevima koji su pred institucijama u toku, ili da makar ne iznose detalje iz sudskih spisa. Sve češće smo svedoci svakodnevnih objava, uključujući i objave koje su analizirane u ovim istraživačkim periodima, da je poslednji primer primer česte prakse.

Najbolji primer dobre prakse izveštavanja o problemu nasilja prema ženama u ovom istraživačkom periodu je primer nepoznatog autora Večernjih novosti na dan 19. marta 2018. Nadnaslov teksta je „Džon Bejli optužen za seksualno zlostavljanje”, dok je naslov „Režiser pod istragom”. Ovo je najbolji primer dobre prakse jer pogrešno je i neetički pisati o žrtvi nasilja, jer ona je već jedno nasilje pretrpela ili i dalje trpi. Medijsko, senzacionalističko nasilje joj nije neophodno, a i takvim izveštavanjem se ni u kojem slučaju ne radi na prevenciji nasilja. Žrtva se iznova traumatizuje, žene žrtve koje čitaju tekst neće želeti da prijave nasilje jer će se možda i o njima na takav način pisati. Pogrešnim izveštavanjem nasilnici shvate da sankcije nisu velike, jer o njima se minimalno piše.

Zainteresovanost novinarki i novinara je mala kada je u pitanju izveštavanje u ovom problem a način kojim se izveštava je u potpunosti neprofesionalan i neetički.

Komparativna analiza dva vremenska perioda pokazala je da je u prvom vremenskom periodu bilo ukupno 12 objava od kojih je samo 33% sa pozitivnim kontekstom, dok ostatak objava pripada objavama sa negativnim kontekstom, procentualno prikazano 67%. Ovi rezultati nisu ohrabrujući s obzirom da je prvi istraživački period upravio bio na Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama. U drugom istraživačkom periodu ukupno je pobrojano 55 objava pri čemu opet objave sa negativnim kontekstom prednjače: 47% sa negativnim kontekstom, 35% sa pozivnim i 18% sa neutralnim kontekstom. Takođe, ni ovi rezultati nisu ohrabrujući. Dolazimo do saznanja da se o ovoj temi ne piše

dovoljno, kao i da načinom kojim se piše se ne podstiču žene žrtve da izađu iz nasilja što upravo potvrđuju rezultati kvalitativne analize, a to je da negativan kontekst dominira prema pozitivnim u oba slučaja.

Ono što je takođe zajedničko za oba istraživačka perioda je da kada se izveštava o problemu nasilja prema ženama mali broj objava zavređuje naslovnu stranu. U prvom periodu od ukupnih 12 objava samo 2 objave su na naslovnoj strani, dok u drugom periodu od ukupnih 55 objava samo 9 objava je na naslovnoj strani. Ovi rezultati možda i nisu toliko obeshrabrujući jer smo svesni činjenice da objava na naslovnoj strani nužno ne garantuje i kvalitet kojim je napisana.

Upoređivanjem rubrika u kojima je najviše bilo tekstova dolazimo do saznanja da je najviše objava u oba perioda bilo u rubrici Hronika: u prvom periodu 7, u drugom 35 objava. Ovi podaci nam govore da novinari problem nasilja prema ženama sagledavaju kao pojedinačni ispad a ne kao društveni problem koji zahteva sistematski odgovor.

Rezultati analize žanrova ukazuju da je činjenični žanr vest najdominantniji među žanrovima što pokazuje da je nasilje u porodici uglavnom zastupljeno sa činjeničnim žanrovima. Analitički članci o ovoj temi su vrlo retki (4) ili potpuno marginalizovani.

Od ukupnih 12 objava u prvom periodu 11 objava je pratila ilustracija, a u drugom periodu od 55 objava 41 objavu je pratila ilustracija. Najupečatljiviji primer kojim se krši parvo na privatnost je ilustracija na naslovnoj strani Blica (Blic, 23. mart 2018.). Nadnaslov koji prati fotografiju je „Tužna sudbina Biljane Mijatović” i naslov „Prvi muž je tukao, drugi je ubio”. Pravo na privatnost se krši i u slučaju ilustracije kao i u slučaju samog teksta jer se žrtva učinila prepoznatljivom direktnim navođenjem imena i razotkrivanjem identiteta slikom. Kasnije je i sam tekst propraćen ilustracijom u kojoj se takođe žrtva učinila prepoznatljivom kako imenom tako i fotografijom. je isti slučaj kao i sa naslovnom stranom: naslovna strana i ilustracija nužno ne garantuju i kvalitet kojim je objava napisana.

Najrelevantniji kriterijum koji objašnjava da li se o datom problemu izveštava na pravi način ili ne, jeste da li i u kojoj meri zaposleni u medijima poštuju Kodeks novinara Srbije. Komparativna analiza je pokazala da je u oba istraživačka perioda nepoštovanje normi jednako ukupnom broju objava. U prvom periodu od ukupnih 12 objava nepoštovanje normi se javlja 12 puta i

to: poštovanje privatnosti 5, odgovornost novinara 4, istinitost izvštavanja 3. U drugom periodu od ukupnih 55 objava nepoštovanje normi se javlja 55 puta. Odstupanja je bilo istih kada su u pitanju norme Kodeksa: odgovornost novinara 21, zatim istinitost izveštavanja 19, kao i poštovanje privatnosti 15.

5. Zaključna rezmatranja

Na osnovu istraživanja koje smo sproveli, došli smo do zaključka da se o problemu nasilja prema ženama ne izveštava dovoljno, a i kada se izveštava, onda to nije sa kritičkim i analitičkim osvrtom. Objave sa negativnim kontekstom preovlađuju, u rubrici Hronika je najviše objava, što ukazuje na to da se na prevenciji nasilja i njegovog suzbijanja ne radi, odnosno da ne postoje odgovarajuće mere. Imajući u vidu značaj medijskog uticaja za formiranje javnog stava, kao i uticaj koji ono može da ima na društvo, mediji bi mogli da pojačaju istraživačko i društveno odgovorno izveštavanje o nasilju u porodici i partnerskim vezama. Idealno izveštavanje bi bilo bez upotrebe stereotipa kao i stereotipnih objašnjenja za uzroke nasilja, bez senzacionalističkih naslova i tekstova.

Naime, istraživanjem koje smo sproveli na korpusu od pet izdanja dnevnih novina (Kurir, Blic, Danas, Večernje novosti i Politika) u dva vremenska perioda, pri čemu je jedan period obuhvatao Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama, utvrdili smo da novinarke i novinari ne posvećuju dovoljno pažnje problemu nasilja prema ženama, kao i to da se prilikom izveštavanja ne pridržavaju normama koje su propisane Kodeksom novinara Srbije. Takođe smo utvrdili da je medijska reprezentacija nasilja prema ženama struktuirana kroz prepoznatljive matrice izveštavanja koju su zasnovane na stereotipima i senzacionalističkom pristupu. Očekivani rezultati istraživanja, da štampani mediji ne posvećuju dovoljno pažnje problem nasilja prema ženama, kao i to da novinarke/novinari prilikom izveštavanja o datom problem se ne pridržavaju u potpunosti normama koje su propisane Kodeksom novinara Srbije, su potvrđeni.

Rezultati istraživanja u prvom periodu koji je bio sproveden na Svetski dan borbe protiv nasilja prema ženama ukazuju na činjenicu da je borba protiv problema samo deklarativna, jer čak i na sam dan posvećen borbi protiv nasilja prema ženama novinarke i novinari nisu toliko zainteresovani da pišu o tome, a u slučaju kada se piše onda to nije prilagođeno ni adekvatno izveštavanje. Rezultati istraživanja u drugom periodu od 19. marta 2018. do 25. marta 2018. godine su približno isti rezultatima iz prvog perioda istraživanja. Drugi period

smo izabrali nasumično kako bismo mogli da uporedimo da li se problem posećuje pažnja i da li se zaposleni u medijima pridržavaju normi iz Kodeksa novinara Srbije.

Korpus analiziranih tekstova nije dovoljan da se govori o opštem stanju medijskog prikazivanja žena žrtava nasilja. Ove rezultate ne možemo da tumačimo kao celovit odgovor na problem. Možemo samo da pretpostavimo da bi se u na većem broju primeraka ovih novina i u dužem vremenskom periodu pokazao isti ili sličan rezultat. Rezultati jasno navode na zaključak da medijski radnici postupaju etički neodgovorno prilikom izveštavanja.

Od prvog pojavljivanja žena u medijima do danas, dogodile su se velike promene u društvu. Žene su se izborile za pravo na obrazovanje, za pravo glasa, za pravo na rad. Doneti su mnogi zakoni kojima se garantuje ravnopravnost žena u društvu. Upravo donošenje tih pozitivnih propisa potvrda je činjenice da se zakonom pokušavaju urediti pojave koje su prisutne u društvu. Njega određuje ekonomska razvijenost, religija i mnogo drugih faktora. U XXI veku, međutim, postajemo svesni da je sve profit i sve roba. Načinom izveštavanja kojim se koriste mediji u Srbiji, žene žrtve nasilje su „ogoljene“, na stubu srama, dok se počiniocima zločina posvećuje dosta manje pažnje. Izveštavanje o temi nasilja prema ženama zahteva profesionalnost i primenu najviših etičkih standarda jer neadekvatno izveštavanje može produbiti postojeće i stvoriti nove negativne posledice po ženu koja je preživela nasilje. Jedan od najvećih izazova sa kojim se novinarka i novinari susreću je suprostavljanje održanju duboko ukorenjenih, negativnih rodnih stereotipa i predrasuda o nasilju prema ženama, a time i društvenim uverenjima koja podstiču „tolerisanje“ nasilja. U XXI veku postajemo svesni da je sve profit i da je sve roba. U uslovima razvijene medijske industrije i ekspanzije interneta, etička načela novinarske profesije narušavaju se u korist trke za profitom i senzacionalističkim načinom izveštavanja, što potvrđuje tvrdnju da „mediji retko postižu željenu ravnotežu između odgovornog novinarstva i posla koji donosi dobit“ (Hardt, 1996: 35).

Literatura

- Barker, C. (2003). *Cultural Studies*. London: Sage.
- Blagojević, M. (2013). Muški identiteti i nasilje na Balkanu. *Zeničke sveske Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku*, 17, 98–110.
- Hardt, H. (1996). The End of Journalism: Media and Newswork in the United States. *Javnost: The Public*, 3(3), 21–41.
- Ignjatović, T. (2016). *Nasilje u porodici: vodič za novinar(k)e*. Beograd: Autonomni ženski centar.
- Janković, B. (2015). Tabloidno izveštavanje o nasilju u porodici. Posećeno: 24.9.2018. URL: <https://www.cenzolovka.rs/misljenja/tabloidno-izvestavanje-o-nasilju-u-porodici/>
- Kleut, J., & Mišljenović, U. (2016). *Zaštita privatnosti i pretpostavke nevinosti u medijima*. Beograd: Partneri za demokratske promene Srbija.
- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis. An introduction to its methodology*. Beverly Hills: Sage.
- Lacmanović, V., & Milanović V. (2017). *Kako vas žene čitaju?: medijsko uzveštavanje štampanih medija o muškom nasilju prema ženama u porodici i partnerskim odnosima iz perspektive žena koje su preživele nasilje*. Beograd: Autonomni ženski centar
- Littlejohn, S. W. (1992). *Theories of Human Communication* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- malešević, K. (2018). (Ne)odgovornost novinara u izveštavanju o osetljivim društvenim grupama u štampanim medijima. *CM: Communication and Media*, 42, 27–56.
- Milivojević, S. (2004). Žene i mediji: strategije isključivanja. *Genero: časopis za feminističku teoriju*. Posebno izdanje, 11–24.
- Neuendorf, K. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. London: Sage.
- Višnjic, J. (2012). „Killing me softly”: Izveštavanje štampanih medija o ženama žrtvama .nasilja, *Genero* 16, 141–156.

Wisniewski, R., & Kunst, H. (eds). (1988). *Handbuch für Frauenfrage: Zur Stellung der Frau in der Gegenwart; Informationen – Analysen – Anregungen*, Verlag Bonn Aktuell GmbH, Stuttgart.

Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama, 20.12.1993. Rezolucija Generalne skupštine UN 48/104, (2015) *Medjunarodni dokumenti u oblasti zaštite žena od svih oblika rodno zasnovanog nasilja* (str. 29). V. Macanović (ur). Beograd: Autonomni ženski centar. Posećeno: 26.09.2019. URL: https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2015/Medjunarodni_dokumenti.pdf

Komitet za eliminisanje diskriminacije žena, Opšta preporuka br. 35 o rodno-zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19 Posećeno: 10.11 2019. URL: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf

Konvencija SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici na srpskom jeziku, 11.05.2011, Savet Evrope u Istanbulu. Posećeno: 26.09.2019. URL: https://www.womenngo.org.rs/images/pdf/Convention_Serbian.pdf.pdf

Petrović, S. (2017). I mediji zlostavljaju žene. Posećeno: 24.9.2018. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/i-mediji-zlostavljaju-zene/28907806.html>

Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara država članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum sa objašnjenjima, 30.04.2002. Savet Evrope. (2015) *Medjunarodni dokumenti u oblasti zaštite žena od svih oblika rodno zasnovanog nasilja* (str. 151). V. Macanović (ur). Beograd: Autonomni ženski centar. Posećeno: 26.09.2019. URL: https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2015/Medjunarodni_dokumenti.pdf

Stepanov, B. (2014). Nasilje nad ženama – najčešći oblik kršenja ženskih prava. Posećeno: 24.9.2018. URL: <https://euinfo.rs/nasilje-nad-zenama-najcesci-oblik-krsenja-zenskih-prava-2/>

Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. (2nd edition). Newbury Park, CA: Sage.

Neda Necić

University of Nis, Faculty of Philosophy, Serbia

REPRESENTATION OF VIOLENCE TOWARD WOMEN IN SERBIAN PRESS

***Abstract:** In order to understand how print media report on violence toward women, the research was conducted on the corpus of five issues of daily newspapers: Kurir, Blic, Danas, Večernje novosti and Politika. The research was method was quantitative and qualitative content analysis, as a comparative analysis of two periods: the first period covered 25.11.2017 - the International Day for the Elimination of Violence Against Women, and the second period was from 19.03.2018. until 25.03.2018. We have established that journalists do not pay enough attention to the problem of violence toward women, and in their reporting they do not comply with the norms prescribed by the Code of Journalists Conduct in Serbia. We have also found that the media representation of violence toward women was structured through recognizable reporting matrices based on stereotypes and sensationalistic approach. The results of the first research period - the International Day for the Elimination of Violence Against Women, point to the fact that the fight against the problem of violence toward women is only declarative, because even on the very day dedicated to the elimination of violence, journalists lack the interested to write about it, and their reports are not adjusted and adequate. The results of the second, randomly selected research period were relatively similiar.*

***Key words:** media, representation, violence, women, stereotypes, sensationalism*